

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Smluvní pokuty v kontextu podstatné změny okolností

V dosavadním obchodním životě řada firem vnímala smluvní pokuty v jejich obchodních kontraktech jako do značné míry nepříjemnou formalitu, jejíž eventualitu ale není nutné zásadním způsobem řešit a dohodnutá pravidla smluvních pokut dnešní situaci logicky většinou nepředvíдалa. Současné globální zamrznutí ekonomiky tuto eventualitu posunulo zásadně do popředí.

U smluvní pokuty neplatí možnost zproštění pro mimořádnou nepředvídatelnou a nepřekonatelnou překážku vzniklou nezávisle na vůli povinného, jako u náhrady škody.

Jaké jsou tedy možnosti obrany proti smluvní pokutě za současných okolností?

Do značné míry se i v dnešní době můžeme opřít o obecné principy soukromého práva. Právo nabízí několik institutů ochrany před smluvní pokutou. Těmi hlavními jsou:

- moderační, tedy snížení pokuty soudem,
- ochrana před nepoctivým jednáním, a
- byť spíše teoreticky i právo na obnovení jednání o smlouvě

Snížení smluvní pokuty soudem však dopadá pouze na nepřiměřenost pokuty v kontextu hodnoty a významu zajišťované povinnosti. Pokud je smluvní pokuta v tomto kontextu nepřiměřeně vysoká, může jí soud (ovšem pouze pokud to povinná strana navrhne) snížit až na výši vzniklé škody. Podle českého Nejvyššího soudu se však nepřiměřenost vztahuje jen k okolnostem, které tu byly v době sjednání smluvní pokuty, tedy uzavření smlouvy. Podstatná změna okolností po uzavření smlouvy (jako pandemie) není relevantní. V každém případě ale dává smysl zabývat se vztahem pokuty ke vzniklé škodě.

Druhým institutem je ochrana před nepoctivým jednáním. Občanský zákoník říká, že zjevné zneužití práva nepoživá právní ochrany. To ovšem pouze znamená, že takové právo na smluvní pokutu nepřizná soud. Pokud pokutu povinný zaplatí dobrovolně, případně takovou pokutu oprávněný započte, nebude to protiprávní. Tímto problémem se rovněž zabýval Nejvyšší soud - ještě na podkladě obchodního zákoníku ale věřím, že s platností i nyní. Nejvyšší soud byl názoru, že „Skutečnosti, k nimž došlo až následně (tedy po uzavření smlouvy), by mohly - podle své povahy - vést k závěru, že uplatnění práva na smluvní pokutu je (zcela či zčásti) výkonem práva v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, jenž nepoživá právní ochrany“.

Podle výkladu Nejvyššího soudu pak uplatnění smluvní pokuty odporuje poctivému obchodnímu styku (je zneužitím práva), pokud opomíjí funkce smluvní pokuty (zajišťovací, kompenzační a sankční funkce), ale k výkonu práva dochází z jiných důvodů, než je dosažení hospodářských cílů či uspokojení jiných potřeb, kdy hlavní nebo alespoň převažující motivací věřitele je úmysl poškodit či znevýhodnit povinnou osobu (tzv. šikanózní výkon práva), případně kdy je zřejmé, že výkon práva vede k nepřijatelným důsledkům projevujícím se jak ve vztahu mezi účastníky, tak v postavení některého z nich navenek.

Posledním institutem, který bych chtěl zmínit, je právo na obnovení jednání o smlouvě pro podstatnou změnu okolností po jejím uzavření. Je třeba zdůraznit, že zákon výslovně mluví o změně okolností, která založí v právech a povinnostech stran zvlášť hrubý nepoměr znevýhodněním jedné z nich buď neúměrným zvýšením nákladů plnění, anebo neúměrným snížením hodnoty předmětu plnění. Nehovoří tedy přímo o sjednané pokutě za prodlení s plněním. Je tedy otázka, nakolik lze vnímat smluvní pokutu jako svého druhu plnění, případně jako součást nákladů plnění. V každém případě lze doporučit využít práva na obnovení jednání o smlouvě ve vztahu k prodloužení například termínu dodání, jehož nedodržení je postiženo pokutou, a to případně i soudní cestou. V případě úspěchu pak totiž prodlení nenastalo a pokuta pozbývá podkladu. Soud může dokonce celý smluvní závazek zrušit.

Bude zajímavé sledovat, jak se současná krizová situace odrazí v praxi sjednávání obchodních smluv do budoucna. Pokud bude protistrana trvat na ujednání dávající jí právo na smluvní pokutu, lze určitě doporučit pamatovat ve smlouvách na možnost zproštění od smluvní pokuty při nepředvídatelné a nepřekonatelné překážce, jako je tomu u náhrady škody. Taková klauzule pak může obsahovat příkladný, nebo úplný výčet konkrétních překážek, nebo naopak výčet situací, které se za překážku nebudou považovat.

Petr Suchý,
partner a advokát

Deloitte.
Legal

[Deloitte Legal s.r.o., advokátní kancelář](#)

Churchill I
Italská 2581/67
120 00 Praha 2 - Vinohrady

Tel.: +420 246 042 100
e-mail: legalcz@deloittece.com

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Právní due diligence nemovitostí: na co se v praxi skutečně zaměřit](#)
- [Hmotněprávní opatrovník obchodní korporace: mezi efektivní ochranou a zásahem do korporační autonomie](#)
- [Zákon Lugovéhoho: jak Rusko přepisuje pravidla mezinárodních arbitráží](#)

- [Novelizace nařízení EU o odlesňování \(EUDR\)](#)
- [Prekluze důvodu neplatnosti VH](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [TOP 5 judikátů z korporátního práva za rok 2025](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [SCHEJBAL& PARTNERS stáli u získání jedné z prvních licencí dle MiCA v ČR](#)
- [Proč dnes více než polovina M&A transakcí ve střední Evropě nekončí podpisem](#)